

A szexuális bűnelkövetők kezelése önkéntesek és szakemberek együttműködésével

(Gondolatok az első európai Circles-konferencián)

Mivel a szexuális bűncselekmények elkövetőinél a visszaesés kockázatát csak speciális programok alkalmazásával lehet csökkenteni, ezért hazánkban is különösen fontos a bizonyítottan hatékony eljárások bevezetése. Jóllehet már évekkel ezelőtt megfogalmazódott ennek szükségessége, intézményes, szervezett problémakezelő program – eddig itthon – mégsem indult. Az egyetlen civil kezdeményezés a „Ne Bánts Világ!” Alapítvány nevéhez fűződő pszichoterápiás csoport¹, amely 2009 óta működik, több éve finanszírozás híján a csoportot vezető pszichológusok önkéntesként működtetik a kísérleti programot.

A szexuális bűncselekmények elkövetőinek visszaesését megelőző egyik – több országban is bizonyítottan hatékony eszköze a COSA (Circles of Support and Accountability – a „támogatás és felelősségvállalás/elszámoltathatóság körei”). A COSA a közepes, illetve a magas visszaesési kockázati csoportba sorolt szexuális bűnelkövetők köré speciálisan képzett önkéntesekből szervezett kör, amely többek között a visszaesés olyan kockázati faktorait kezeli, mint a szociális izoláció és az érzelmi magára maradottság/vákuum. A kör az elkövetővel heti – vagy még gyakoribb – rendszerességgel kapcsolatot tart. Az önkéntesek a proszociális viselkedésformák modelljeként szolgálnak az elkövető számára, támogatják és segítik a napi tevékenységei ellátásában, miközben felelősségvállalásra ösztönzik a visszaesés irányába mutató attitűdjeiért, gondolataiért és viselkedéséért, és ezeket folyamatosan nyomon követik. Az önkénteseket egy szakemberekből álló külső kör támogatja, mellyel megoszthatják aggodalmaikat, és amely szükség esetén azonnali beavatkozásra képes.

Az első COSA-kör Kanadában alakult, majd onnan számos országban elterjedt. E mozgalom első európai konferenciáján vettünk részt a hollandiai Hertogenboschban 2013. október 29-én. A konferenciát a Daphne-program finanszírozásával az Európai Pártfogó Szövetség (CEP) és az Avans-i Egyetem közösen szervezte a „Circles4EU” projekt keretében.

A helyreállító igazságszolgáltatás elveire épülő, önkéntes segítő hálózat, a „COSA-modell” 1994-ben indult. Harry Nigh, egy mennonita gyülekezet pásztora szervezte meg az első önkéntes segítő hálózatot egy olyan szabaduló szexuális bűnelkövető köré, akinél nagyon magas volt a visszaesés kockázata. A hívekből álló kör egy-egy tagja naponta néhány órát a férfi mellett volt:

¹ Pregunné Puskás Gyöngyi: *A szexuális bűnelkövetők terápiás kezelésének tapasztalatai*. Börtönügyi Szemle, 2011. 1. 37-51. o.

egyrészt segítette őt mindennapi ügyei intézésében, másrészt jelentős társas támogatást nyújtott annak érdekében, hogy ne legyen több áldozat. Az illető a szabadulását követően még 10 évig élt, de nem követett el bűncselekményt. Az önkéntes segítő hálózat egy 4-6 fős „belső kör”-ből állt, mely egy „összekötő”-n keresztül tartott kapcsolatot a professzionális „külső kör”-rel. A belső kör hetente találkozott, hogy tevékenységüket támogatottjuk valós igényeihez tudják igazítani.

A kör tagjai így összegezték saját szerepüket: A kör egyfelől szoros és *támogató* közösség volt az ellenséges érzületű helyi társadalommal szemben, másfelől viszont *felelősségteljes viselkedést elváró* közösség is volt, amely megfogalmazta és folyamatosan közvetítette felé azt az elvárást, hogy ne legyen több áldozat².

A COSA-modell reményt adott arra, hogy a közösség csökkentheti a visszaesés kockázatát, és nagyobb biztonságot nyújthat a potenciális áldozatoknak. A sikeres programot követően országszerte indultak hasonló körök Kanadában és szerte a világban.

Már több országban bebizonyították, hogy a körök a szexuális bűnelkövetők kezelésére és újbóli beilleszkedésére tett erőfeszítések hasznos kiegészítői. A módszer iránt egyre erősödő érdeklődés mutatkozik Európában. A brit, holland és belga szervezetek nemzetközi együttműködése („CIRCLES EUROPE: Together for Safety”; CTS) elnyerte az Európai Unió Daphne III programjának kétéves támogatását a COSA-modell európai elterjesztésének céljából. E támogatás tette lehetővé: az „Európai kézikönyv” megszületését, a COSA belgiumi elindításának társfinanszírozását, néhány újabb hollandiai kísérleti program kezdeményezését és a körök sztenderdjeinek továbbfejlesztését – mindezeket a brit köröket összefogó szervezet, a CIRCLES UK konzultatív támogatása mellett.

E program folytatásaként 2013 januárjában indult a „CIRCLES4EU” projekt, melynek keretében az eltelt 10 esztendőben világszerte összegyűlt tapasztalatokat felhasználva szeretnék facilitálni a módszer újabb európai országokban való továbbterjedését, megőrizve az eddig kialakult magas minőségi sztenderdeket és folyamatosan kutatva/dokumentálva a módszer hatékonyságát.

Ennek érdekében Európában létrejött egy koordináló testület, amely a valamennyi ország ismereteit, eredményeit felhasználó megfontolt bevezetést szorgalmazza. A projekten belül külön munkacsoport foglalkozik a körök alapelveinek, értékeinek és folyamatainak leírásával, pontosításával, valamint és egy közös európai modell sztenderdjeinek kidolgozásával. (Litvánia, Spanyolország és Bulgária e projekt keretében vezeti be a programot. Magyarország, Franciaország és Írország figyeli a folyamatot, és tanulmányozza az alkalmazás lehetőségeit saját országában.)

² Höing, M. (2011). COSA. Circles Europe „Together for Safety” European Handbook. c/o Avans University of Applied Sciences, Centre for Public Safety and Criminal Justice.

A most megrendezett európai CIRCLES-konferencián *Mechtild Höing* szociológus, az Avans-i Egyetem tanára beszélt az első körök tapasztalatairól, az elméleti alapokról. A COSA-programot évek óta sikeresen alkalmazzák az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Belgiumban és Új-Zélandon. A már sikeres alkalmazók közül az Egyesült Királyság és Hollandia ismertette részletesen a terepen szerzett tapasztalatait. A számos gyakorlati tudnivalót tartalmazó előadások keretében filmeket is bemutattak, ahol megszólaltak az önkéntesek, beszéltek a motivációjukról, a programban elfoglalt helyükről, munkájukról. Az egyik legérdekesebb momentum az volt, amikor a filmben szereplő és a közönség soraiban helyet foglaló önkénteseket személyesen is lehetett kérdezni. *Chris Wilson*, angol szociális munkás arról beszélt, hogy mennyire fontos az áldozatok jelenléte az önkéntes körökben („Túlélők mint COSA-önkéntesek”). Amennyiben nincs a jelentkezők között, úgy a koordinátor feladata lehet az áldozat tapasztalatának beville a programba.

A módszert jelenleg adaptáló országok képviselői a konferencián beszámoltak arról, hogy hol tart országukban a folyamat. Litvániában három együttműködő partner részvételével két kört terveznek a fővárosban és egy kört vidéken. A belső körbe többek között meghívták a civil gyermekvédelmi szervezetek képviselőit is, jelenleg az önkéntesek kiválasztása zajlik. Katalóniában – ahol 767 szexuális bűncselekményt elkövető személy közül 90 büntetését kitöltve szabadult, 556 jelenleg is tölti büntetését, 121 pedig ún. nyitott börtönben vagy feltételesen szabadlábon van – három kört szerveznek, a kiválasztott önkéntesek kétnapos képzésen vettek részt. A munkát három koordinátor irányítja. A konferencián több előadásban is foglalkoztak az önkéntesek sokszínű motivációival, ezt a spanyol előadó, *Carlos Soler* pszichológus is hangsúlyozta.

Több kutató keresi a modellt érvényességét bizonyító módszert. Néhány tanulmány máris a beavatkozások hatékonyságáról számol be, mások pedig azt hangsúlyozzák, hogy a hatékonyság bizonyítása másodlagos kérdés. Szerintük bizonyító erejű számadatok nélkül is eredménynek tekinthető, ha akár csak egyetlen gyerek elkerüli az áldozattá válás szörnyűségeit. Két kanadai kutatás is vizsgálta a visszaesést a COSA-programban részt vett vizsgálati személyek esetében, a támogatásban nem részesülő kontrollcsoporttal összevetve, átlagosan 4 és fél éves követéses időszakban. Az eredmények azt mutatták, hogy a COSA-programban részt vettek visszaesési aránya szignifikánsan alacsonyabb volt, mint a támogatásban nem részesülőké. A program segíti az elkövető társadalmi beilleszkedését, hozzájárul kirekesztődése csökkentéséhez, segíti a környezet és a közösség jobbá tételét, javítja az elkövető problémamegoldó képességét, kommunikációs készségeit, önértékelését, facilitálja a csapatmunkában való részvételét, növeli rugalmasságát, és segíti őt a nem etikus viselkedés felismerésében. *Sue Brown*, a Notingham-i Egyetem munkatársa koordinálja a COSA-modell európai szintű hatáselemzését. A kutató örömmel újságolta, hogy valamennyi korábbi tanulmány a COSA-módszer ha-

tékonyágát igazolja. Így például (a teljesség igénye nélkül): a kanadai (Wilson és mtársai 2007³, 2009⁴), az angliai (Bates és munkatársai 2007⁵), illetve az amerikai (Duwe 2012⁶) kutatások.

A Circles4EU projekt keretében jelenleg az elméleti alapok továbbgondolása, a kutatási szempontok pontosítása, a körök egységes minőségének és a résztvevőkre gyakorolt hatásoknak a feltérképezése zajlik.

Bízunk benne, hogy legközelebb már a COSA-modell hazai bevezetéséről számolhatunk be. Egy olyan módszerről, amely úgy törekszik a jogsértő magatartás megváltoztatására, hogy közben pozitív érzelmi támogatást nyújt az elkövetőnek, és segíti őt mindennapi problémáinak kezelésében, támogatja őt abban, hogy a különféle szolgáltatásokhoz (egészségügyi, szociális stb.) jogszerűen hozzáférhessen, de egyúttal egyértelműen közvetíti azt az elvárást, hogy ne legyen több áldozat, és szükség esetén működésbe tudja lendíteni az azonnali beavatkozásra képes szakemberek körét.

-
- ³ Wilson, R., Picheca, J., Prinzo, M. (2007): *Evaluating the effectiveness of professionally-facilitated volunteerism in the community-based management of high-risk sexual offenders: part one – effects on participants and stakeholders*. The Howard Journal of Criminal Justice, Volume 46, Issue 3, pp. 289–302., Wilson, R., Picheca, J., Prinzo, M. (2007): *Evaluating the effectiveness of professionally-facilitated volunteerism in the community-based management of high-risk sexual offenders: part two – a comparison of recidivism rates*. The Howard Journal of Criminal Justice, Volume 46, Issue 4, pp. 327–337.
- ⁴ Wilson, R., Cortoni, F., McWhinnie, A. J. (2009): "Circles of Support & Accountability: A Canadian National Replication of Outcome Findings," published in December 2009 issue of *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 21 (4): 412-430. http://www.cosasouthsk.com/uploads/1/7/3/5/17359983/cosa_replication.pdf
- ⁵ Bates, A., Saunders, R., Wilson, C. (2007): *A follow-up study of sex offenders participating in Thames Valley Circles of Support and Accountability*. *British Journal of Community Justice*, Volume 5, Issue 1, 2011
- ⁶ Duwe, Grant (2012): *Can Circles of Support and Accountability (COSA) work in the United States? Preliminary results from a randomized experiment in Minnesota*. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*. DOI: 10.1177/1079063212453942.